

ГОДИНА

5
1 8 6 8**ВОИНИ**

БРОЈ

20
10. Јулија.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Положаји, од Лера (наставак). — Руска војна снага (наставак). —
Веројетне промене у тактици (наставак) — Суваров (наставак). —

Положаји.

Од Лера.

(Наставак из бр. 17.)

Размештај велике војске на положају (крупних тактичких јединица: корпуса и војске), то јест избор ове или оне форме њенога постројења за бој, потпуно се потчињава оним општим начелима, која су изложена у одељку „Војних редова, *) а на име: сва се војска дели на бојни део и резерву; бојни одношај међу њима одређује се неизбројивим случајностима, бојима је бој окружен; независно од односне важности разних тачака у положају, размештај резерве условљен је снагом одредовом и дужином положаја; независно од главне резерве (сасређено размештене), поставља се још једна или неколико засебних резерва, од којих се свака размешта такође сасредно и према протезању бојнога реда има савршено онај значај, који и главна резерва (резерва главнога заповедника) према целој бојној реду.... При размештају велике војске на по-

*) Баш је то излазило преведено у „Војну“.

дожају, уза самостални одред из три рода војске, који је главна резерва, додају се још нарочите коњаничке и артилеријске резерве.

Као допуну ономе што рекосмо у одељку „Бојних рѣдова“, — можемо овде још нешто казати: 1) Све се тачке у положају не поседају једнаком снагом, већ та се мења као год што се и важност положаја на разним местима мења и разликује. Јер се по себи увиђа да свака тачка има свој особити значај: неке имају особито важност утицаја на ток самога боја, т. ј. заштићавају ватрено дејство и отежавају напад; друге опет на против, имају особитога значаја на след боја (тако на прилику, непријатељ заузев их, може пресећи пут повлачења или спојни пут са осталом војском), а у исто доба готово никака значаја немају за време самога боја (лево крило бородинскога положаја). Прве поменуте тачке зову се **тактичким кључевима** положаја, а друге **стратијискима**.

У примерима, које нешто више наведосмо, оваке се тачке находише у **ватерловскоме** положају, и то: било је два стратијиска кључа: **средина** — бриселски друм, повратница к основи* и **лево крило**, спојница са пруском војском, која долажаше од Вавра; тактички кључеви у томе положају беху: замак Хугомон, тврђице Ла-Ге-Сен, Ла-Ге, Пепелот, село Смојен, замак Фришермон. У **Краонскоме** положају стратијиски кључ повратница у Ворен, бе-

*) Шта је основица, повратница итд. и кака им је важност у рату, — описато је врло лено у по лањскоме „Војину“ под насловом: „Први појмови из стратијиге“ од Драгашевића бив. професова стратијиге у вој. академији. Пр.

іаше на левоме криду; као што је речено, у тактичким кључевима осећа се недостатак. У положају код **Фридланда** стратиђијски кључ (мост на реци Али) беіаше на левоме криду. Као тактички кључ могло би се у неколико назвати шума пред **Сортлаком**. У положају код **Кулма** особито важан стратиђијски значај имађаше лево крило. Да би се прикрило излажење *) сајузничке војске из планина, неопходно је било, на ма шта то стало, не дозволити потиснути се од планина. У тактичком погледу, тај положај беіаше, као што је речено, веома незгодан.

И кључеве положаја дакле, као веома важне, треба іачом снагом посетити него друге тачке у положају. То се іаче поседање код **тактичких кључева** састоји у томе, што ћемо на тим местима расположити већи део војске у бојном делу, коме, што ближе можемо, привлачимо поједине резерве. **Стратиђијске кључеве** осигуравамо, кад што ближе к њима поставимо главну резерву. У опште дакле, размештај војске на свакоме положају биће неравномеран по **целоме лицу** своме: на неким местима ређе, на другима гушће: то зависи од приступности а особито од степена важности њихове. (Наставиће се.)

Руска војна снага.

(Наставак.)

Најпосле ма како да се измени одношај снаге іедне или друге државе западне Еуропе према укупној іевропској снази, опет је то за њих са свим

*) Како да назовемо српски „дебушовање“? Пр.

другог значаја но за Русију. Тамо је увек спор са својим а овамо с туђином. Положај Русије савршено је усамљен. И ако велике западне државе у приликама једна против друге иду, опет опстанак је свакој од њих ујамчен целом Јевропом: Јемство то на Русију се ни мало не простире. И кад би нешто било могуће истиснути Русију из њеног Јевропског положаја, одсећи је од мора и забацити чак иза Москве, многи би се радовали и суделовали тако срећном догађају, а од осталих нико се неби ни потужио, нико се неби нашао, да и једну дипломатску ноту у корист Русије напише. Сваки се вара, који мисли, да је 1812. год. Јевропа сачувовала Русији не — она је сачувовала самој себи и свом незгодном и слабачком положају пред Наполеоном. Нема сумње, да је запад листом и независно од дипломатских интереса Русији непријатељ. Непријатељство то не долази од ове или оне политичке системе руског правитељства. већ му је основ само стање ствари, неповерење према новом, страном, великом народу, који се уједаред појави на границама Јевропе са својом огромном државом, са својим особитим предањама, који многа основна друштвена питања сасвим другачије схваћа, који верује веру сто пута опаснију по папство, него што је протестанска, веру, која одриче и једну и другу. У мах се видело, да је ова држава окружена сродним јој стихијама, словенским и православним, које је западна Јевропа већ као свој пљен сматрала, и које би без сумње с временом до последњег селца и покорила, одродила и од ђедовске и прађедовске вере отуђила, да их није успаване нај едан пут пробудио шум

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

велике, православне, словенске имперіје. Ма шта да ради, Русија никад неће моћи да задобије братства пола-феудалне а пола-револуционске Јевропе, јер јој је од волевке туђин. Ма шта да ради, она не може да разбије страх, који Јевропа од ње има. Природне тежње расту и млоге се са сваким даном. У часу, кад се пред очима још сасвим не угњетених Словена и православних Хришћана уздигла на хоризонту Јевропе моћна Русија, изчезла је и најмања искра наде Јевропине, да понемчи прве и покатоличчи друге. Сад већ никаква људска снага није у стању, да збрише велико питање, оно ће остати овако па макар још и сто година, очекујући природног решења. Интересовани за њ никако га не могу добити само сопственом снагом. Оно зависи управо од односне снаге јединог братског и моћног народа. Западне државе сматрају све руске и не руске Словене и православне Хришћане као туђине, не могу никако да забораве и тишти их покрет, који су ови у један пут у историју Јевропе унели, и никад и накакав успех Словена ни спољни ни унутрашњи не ће прихватити искреном радошћу. Из свега, што је за последњих 20 година учињено, види се јасно, да запад чврсто брани начела својих права, слободе и народности, а не сматра за нужно, да их распростре и на Словене и Православне; Грчка за њих није то што Италија, а Словени нису то што Немци или Маџари.

После тога кад је Русија разорила Пољску и победила Туреку, од дана, кад је на престо ступио цар Павле, па до дана, кад је почео владати Александар II., Русија је одглањала очиту саревњивост Јевропе само тиме, што је, тако рећи, ступила у

њену службу, оградилa се сајузом, који је доцније назван „светим,“ пекла се око њега, жртвовала за њ све своје народње интересе, једном речи чинила толико, да је већ била на путу, да се политички одроди. Но од времена, кад је Русија под владом Александра II. на ново стала на своју ногу, скинула је ту теретну образину, и по томе треба да је спремна за све последице сазнавања своје историјске личности. Истина она и сада може имати на западу Европе саветника. али треба да зна, да су то саветници за једну само прилику, а у свима другима гледаће на њу опет непријатељским оком. Руси треба у себе саме много више да се уздају, по и који други европски народ, јер ће ови увек наћи за се искрених пријатеља. Искрених пријатеља и Русија има у Европи, али они не располажу својом снагом; снага је њихова у рукама туђина. И што више сазрева народња свест у једнокрвне и једноверне браће. тим теже пада на њих западни тисак, али тим се већма отварају и њима очи, па и онима, за које је приближавање к Русији било до сада само учена теорија. Само велики догађаји могу да извуку Русију из досадање усамљености и да прикупе око ње сродну слободну браћу. И Русија може сасвим спокојно очекивати те догађаје на темељу сталном и непоколебљивом, неприступном револуционским бурама. Без сумње савремени положај усамљене Русије иде великој будућности на сусрет и у сваком случају достојнији је ње него дволично учешће у светом савезу, али је и скопчан са грдним тежбама, и захтева много чврстоће, постојанства и поуздања у се како народа тако и владе. Руси, који искрено желе

мира и напредка својој отаџбини морају или затворити очи пред таким стварима, или видети, да благодети постојаног мира могу се искупити само непоколебиво м чврстоћом народног карактера. (Наставиће се.)

Веројетне промене у тактици.

(Продужење.)

Но захваљујући расутом строју, и ако су Французи боље гађали него друге европске војске са суве земље; — опет још није следовало, да су они при ондашњем оружју тако пуцали, да се боље није могло. И велики успеси, које су Французи толико година добијали једино захваљујући бајонету, уседили су у њих убеђење о ништавости ватре, и то толчко, да су на свршетку срећнога свога доба савршено изоставили то спремање јуриша не само стрелачком но и артиљеријском ватром. *) И тако, у борби са рутинарима ватре, Французи и неупрметно, дођоше ка противноме, т. ј. постадоше рутинари бајонета. И ова једностраност није могла остати без своје казне, чим се само они сусретоше с војском, која, поимајући бајонет, није такође заборавила и на зрно — с војском Велингтоновом.

Сви ови чиниоци као некако чудновато показаше се на савременицима. После великога тужнога свепа, који се поче Тулоном а сврши св. Јеленом, — бојни погледи у свима европским државама представљају неред који се не може да схвати: свуда

*) Многе борбе на пиренејском полуострову, напад на замак Хугомон код Ватердова.

се говори о снази бајонета а ништавости ватре, даје се првенство колонама са расутим стројем пред дугачком линијом, а у исти мах, не само линија но чак и расути строј равна се по — Фридриховски — у конач; батина се шеће по леђима опет по — Фридриховски. Па и то нису могли опазити, да ко се научи бојати штапа, тај по томе истоме већ је расположен бојати се и бајонета, као једнороднога с њим алата....

Мало по мало тај мрак противуречија поче се разгаљивити; ал се не удостојаваху тако брзо следственији погледи; на западу почело се то пре четрдесет година, т. ј. у оно доба, кад се брзо једно за другим почеше појављивати успеси и знађења у жлебном оружју; код Руса ово се отпочело нешто пре кримскога рата, ал се тек после њега опажа.

У исто доба, поред знађења, која бејаху узрок ширењу жлебнога оружја (т. ј. која имајаху намере да развину дајину ношења и снагу) у Прусији, као по предању, раде на томе да доведу брзину пуцања на што је могуће виши ступањ, ал не на штету нишањењу.

Уз то и питање о образовању војске, чини тихе ал мудре кораке: мало по мало расветљавају се погледи на особине расутога строја, поимају, е је нужно учити бојном гађању. Но је све ово ишло по логано, и то толико, да још ни до сад нису могли изумрети Фридрихови назори о строју; а о овоме се можемо уверити, ако погледамо на равњање по линијама, које још и сада постоји; на једновидност строја у разних одељења, што састављају једну линију, и најпосле на то, што се правила густога строја

примењују и на расути, при свем том, што је овај строј по особини својој **неправилан строј**. Све ово још и сад ка једноме јединцатоме води — ка спречавању и ограничавању самосталности старешина, а међу тим, остављаје што је могуће веће иницијативе старешини, бејаше сврха Наполеонове тактике. Ево с чега ми рекосмо, е револуционски бојни ред, т. ј. непрекидани, беше усвојен само по форми, ал никако по духу, па ни у француској војсци, а да не говоримо већ о другима.

Из овога лакога погледа, што га бацисмо на развијатак појмова о односноме значају хладнога и ватренога оружја у разна доба, види се: 1) да се једнострано повлачење за ма ким једним (т. ј. бајонетом или ватром) свагда свршавало катастрофом, чим се само појавио противник, који није заборављао ни ватру ни бајонет. Особито ово јаче у очи пада у оно доба, у коме изнађење бајонета, (који је саставио хладно и ватрено оружје у једно, баш још олакша могућност, да се заборави једно на рачун другога: док овога не беше, никоме не долажаше на памет да се може једним, ма којим од њих проћи, т. ј. или копљем или мушкетом. 2) Хладно се оружје не може да усаврши, а ватрено још може: у след тога, свако побољшање последњега изгледа нам да умањава значај хладноме оружју, а што је савршено неистинито, јер не дјелује оружје по човек; у боју он само одолева, кад је тих, решив, смео т. ј. користећи се пучањем, никако не смеће с ума да борба може и до бајонета доћи, и да овај само може дати осудна послетка. Свако дотеривање ватренога оружја не само не помаже развићу ових особина, но спре-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

чава га, јер што је оружје боље, све се силнијим расположењем мисли, да се може ограничити на борбу из далека, те у толико је опасније сусрести се с таквим противником, који не заборављајући пуцање, зна, да се мора свршити бајонетом, и то баш тражи. Јасно је дакле, што се пушка више дотеривала буде све ће потребније бити при образовању пазити на то, да нагони, који одговарају ватреној борби, *) не узму маха над нагонима, што су потребни радњи бајонетом. **) 3.) Сваки корак у дотеривању метнога оружја, беше узрок не да се што ново у ватреноме дејству уведе, но само да се расветли нешто што се одавна знало. Тако, први корак тога дотеривања стоји у достигнутоме брзome пуцању, помоћу тога, што се олакша пуњење и навикавање људи на то; други у достигнутоме снажном и сигурном удару, а што зависи од згодније ворме строја (расути строј) према духу пуцања; трећи: достиже се сигурност гађања, јер се усвоји жлебно оружје и дугољасто зрно; четврти корак у томе, што се од тад поимаше то, да ако се хоће да добије довољан послерак пуцања у боју, мора се још у мирно доба да изобрази солдат у бојном пуцању, а не у примерном; пети најзад и савремени наш: прима се оружје, што се оздо пуни, а које преко очекивања, боље но и које показује истину да ваља пуцати ретко ал сигурно, и то, да се мора јасно да разликују прилике, у којима се може пуцати из густога од оних из расутога строја.

(* Сви они (нагони) одговарају чувству чувања самога себе: боље је прикрити се, не приближити се јако непријатељу, ако је могуће тући га из даље и т. д.

(** Одважност, готовост и себе жртвовати, само да се сатре душманин.

Кад се прегледе степени ови у развијању појмова о особинама оружја ватренога дејства не ће се тешко доћи до тога убеђења, да су се они могли још из давна применити, јер чини нам се ово не би могло подлежати сумњи: ако хоћеш да човек уме како посао да ради, то му треба тај посао показивати а не један а при том најнесуштанственији део његов, као што је на прилику пуњење без вишека, пуцање без зрна и т. д. Тако исто не би тешко било видети, да кад су ђа римски велити са својим не савршеним метним оружјем, узимали расути строј, то се у толико неопходивије он појављивао при савршеним оружју, На послетку, знаменито „ретко ал сигурно“ које тако сјајно потврдише Пруси у последњем рату, — изказао је даровит Суваров у оно доба, кад Фридрих бсиаше, — онда дакле, кад се сва Јевропа бринула о савршено противноме.

(наставиће се.)

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

И ми ово досадашње што о Суварову говорасмо, можемо да завршимо речма једнога човека, што написа његов животопис. *) „Што до сада стално хвалисмо Суварова, узрок је тај, јер не нађосмо ни чега у његовима делима, што би се покудити могло. Ми га гледасмо увек као радина, неуморна и заузимљива војника, простице нарави, заузета једино

*) Laverne. Histoire de Souvarov. Paris. 1809.

својим послем; никад и ништа не могадосмо у његовим поступцима приметити, што би налчило на користољубље, честољубље и заборавност својих обвезаности. Љубав и љубавне ствари беху му са свим стране, с тога, што он вероватно држаше, да је то слабост, недостојна војника, који ваља другима да заповеда. Исто се може рећи и о дворским интригама, којих у оно доба врло много беше. 56 му година има и већ више од 40 служи; туко се са Прусима, Пољацима, Турцима и Татарима: против првих са мало стотина учинио је више, него ондашње војводе са многима хиљадама; против других нађвисио је наискусније њихове вође, разрушио им је све предузете мере и уништио им све наде; треће је у више прилика потукао и уселио им у душу таква страха, да се доцније и имена његова плашише; најпосле што се четвртих тиче, потчинио је Русији дивље и најжешће хорде њихове. И после свију тих славних дела он тек ђенерал-лајтнант: а нема сумње да је он тај чин добио чистима заслугама.“

На концу 1786-те године на ново добије команду над војском у Ново-руском крају. Тај догађај имађаше тада велике вредности, и беше знак милостива царичина према њему расположења; јер онда баш царица предузимаше необично путовање у новодобивене јужне пределе. И Суваров ју је дочекао у Кијеву.

У то време достига беше Суваров високо место и у војсци и у двору. Овде имађаше јакe потпоре у Потемкину, који до највећег ступња величине дошао беше. *) Непријатељи и завидљивци Су-

*) Потемкин писаше у то доба Суварову најдружевнија писма и у њима га зваше „Срдачни мој друже“. У једном писму кнез Та-

варовљеви, које вређаху његове заједљиве шале или који презираху његове особине и приписиваху све његове успехе јединој срећи, умукосе за неко време, јер видеше, да је и сама царица наклоњена томе чудњаку, да се она с њиме саветује о важним државним стварима и увек се јако заузимаше за његов дар и достојанство. Катарина Велика имађаше особита дара и среће у избору људи: у двору, у војсци у флоти и грађанској управи увек излажају на врх знатне личности, које живописно и назива појета „Катаринини орлови.“ — А Суваров најсијашће од свију оправда царичину заштиту.

1787-те године понови се рат против Турске и почетак војних дејства опет диже и прослави Суварова; код Кинбурна у крвавој и упорној обрани долажаше он лично у опасности и буде јако рањен у руку. Турци мишљаху да је он од те ране умро, јер кад један руски официр у ропству код Турака, рече великом везиру: Суваров се спрема примакнути се Аустријанцима“, овај неповерљиво махне главом и проговори, да то мора бити други под тим именом, јер је ђенерал Суваров умро од ране код Кинбурна. Ал скоро мораде се везир уверити о његову животу и раду. Следеће године Суваров са својим корпусом дође војсци, која опсадила беше Оцаков под личним заповедништвом Потемкиновим: непрестано чамење целе војске у потпуном нереду под зидинама незнатне турске тврђаве, јако узнемираваше Суварова; он не могаше да сакрије, да му је досадна и то је исказивао и речима и у писмима; најпосле

вриски овако се о Суварову изразио: „Ти твојом личношћу вредиш више од десет хиљада, тако те ја поштујем.“

користећи се једном изласком Турака без свакога налога јурне са 2 баталиона за њима, е да би изненадним ударом продри'о у тврђаву. Ал тај одважан покушај не успе: у крваву судару сам Суваров добије тешку рану у врату и мораде отићи да се лечи. Потемкин незадовољан Суваровом због његових скромних речи и писама, јошт јаче се расрди на његово самовољство и непослушност. Мало доцније Суваров јошт не сасвим здрав јави се Потемкину; ал га овај прими тако грозно, да мораде Суваров потпуно оставити војску и оде у Кременчуј.

Крута нарав Суваровљева много му је шкодила и у одношајима службеним и у опште у животу; он не умеде, као што се говори, ни опходити се с људма: његова особина долажаше до упорства, самољубље — до зависти.*) За старешине своје беше он врло немиран млађи. У Пољској завади се он прво са Вајмарном, а после, кад место овога дође Бибииков, и с њим побрка, не гледећи на то, што је пре онако добро с њим стојао. У Турској Суваров викаше на Салтикова, завади се са Каменским, и подигне против себе Румјанцова. Ал све то не могаде за њ да буде опасно толико, колико гњев моћнога и гордого Потемкина. Кад „великољепни кнез Тавритски“ одоле најпосле противство Очакова, дође у Петроград, да победу торжествује, кад се све ропски влађаше пред министром, који се топлаше у милости царичиној — тад се мишљаше, е је Суваров на свагда заборављен. Непријатељи и завидљивци његови већ се радоваху његовome паду.

*) Ја водем да будем у последњем селу први, нег други у Риму — речи Суваровљеве, које се нађоше у његовим записцима.

Ал Суваров ка и пре стајаше високо код царице и нађе потпоре у грофа Платона Зубова, који се тада тек почињаше да диже. Сама царица високо ценећи достојанства Суваровљева, стално га заштићаваше против свију непријатељских настртаја на њ. Потемкин од своје стране, опојен почастима охотно заборави свој гњев на Суварова, у коме могаше имати корисно оруђе за своју славу. И зато Суварова зовну у Петроград и изнова пошљу га у дејствујућу војску.

1789-те године Потемкин примивши општу команду над обема војскама у Турској, да Суварову особити корпус у Молдавији код Бирлата, за свезу са аустријским корпусом принца Кобуршког, који такође беше у Молдавији, код Аџуде. У току тога похода Суваров је у два маха помогао Аустријанцима: изненадно долажање он у помоћ сајузницима и заједно с њима разбијаше многобројне чете турске, прво код Фокшана, и после на Румнику. Оба пута Суваров рађаше са обичном својом изворношћу: пре судара код Фокшана никако не хтеде он имати сношења са принцем Кобуршким, вероватно с тога ди би избега свако с њим трење и неслогу: обе савезне војске, састајаху се скоро на самоме војишту на у општем бојном реду кретаху се против непријатеља. Тек после боја видоше се обе војводе: полете један другоме у загрљај, поздрављајући се узајамно победом. Битка на Румнику такође је отпочета без претходног споразумљења — и по други пут добије се потпуна победа: Не обична брзина са којом Суваров долеташе сајузницима у помоћ, самоуверење, са којим он нападаше на много силнијега

непријатеља, точан рачун и тврдоћа у боју — све то учини, те добије руски ђенерао високога уважења код принца Кобуршког, и овај га називаше својим спаситељем и наставником, *) А Суваров са своје стране хваљаше одважност принчеву и храброст војске његове. Од тога времена Суваров и принц беху везани узама најискренијих другова, и кад следеће године морадеше да се растану (јер се Аустрија помири са Турском) принц се опрости од свога сајузника најтрогачелнијим писмом.

У тој битци изгубише Турци до 20000 људи (по оцени везировој), а сајузници незнатну множину. Поводом дакле тако несразмерних губитака и постоји анегдота о Суварову, који на питање свога ађутанта: колико убијених Турака ваља да стави он у релацију? одговори: „напиши што можеш више, — зашто би их жалио — погледај их несрећнике.“

Име Суваровљево постаде знатно за Аустрију. И Катарина и Јосиф надметаху се, ко ће боље тога јунака наградити. Цар Јосиф му да звање грофа римске империје, а царица Катарина назове га **Римнички**. Осим тога он добије од своје царице богато брилијантима украшену шпагу у вредности од 60000 рубаља, са натписом: „победитељу великог везира“ и најпосле, што му највише ласкаше, — орден св. Ђорђа I. ст., који се даваше само победитељима у највећим биткама. (Наставиће се.)

*) После победе код Римника писао је принц Кобуршки ово Суварову: „Permettes, mon sublime maître que je témoigne à V. C., toute ma reconnaissance de la part glorieuse que vous méritez de cette victoire et des suites fécondes qui en résultent.“